

תושבות בירושלים

"כל איש ואישה שהגיעו לפרקם רשאים לבוא בברית הנישואין ולהקים משפחה, ללא כל הגבלה מטעמי גזע אזרחות או דת."

הכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם, סעיף טז(1)

בשערי הלשכה. בקשות לחידוש תעודת מסע, להחלפת תעודות זהות, לשינוי כתובת, לרישום ילדים במרשם האוכלוסין וכד', מובנות מאליהן בכל מקום אחר בישראל, הן משימות קשות ביותר עבור תושבי ירושלים המזרחית, שכן הם יכולים לקבל את שירותי משרד הפנים רק בלשכה שבירושלים המזרחית, לשכה המערימה קשיים יוצאי דופן על הפונים לשירותיה. ודוק, התושבים הפלסטינים זקוקים לשירותי משרד הפנים יותר מאשר תושבי ישראל ואזרחיה, כיוון שהם חשופים לסיורי משטרה ומחסומים הפזורים בעיר, הדורשים מהם להזדהות. עבורם אי היכולת לקבל שירות ממשרד הפנים פירושה היחשפות יום יומית לעיכובים והשפלות או בחירה במעצר בית. בנוסף, הקמת חומת ההפרדה מאיימת איום נוסף על חייהם של אלה החיים בירושלים ואשר הטיפול במעמדם האזרחי תלוי ועומד במשרד הפנים. מרגע שיושלמו התוכניות וחומה תחצוץ בין תושבים ובני זוגם לבין השירותים הניתנים בירושלים, יוערם עוד מכשול על הגעתם אל הלשכה.

במהלך 2003 הפכה הנגישות ללשכת משרד הפנים בירושלים המזרחית להיות קשה אף יותר מבשנים קודמות ואי הוודאות בה חיים פלסטינים תושבי ירושלים המזרחית גדלה. לכך תרמו כמה סיבות הכרוכות זו בזו. באוגוסט 2003 נחקק חוק האזרחות והכניסה לישראל, אשר עיגן החלטת ממשלה קודמת (ממאי 2002) בעניין הקפאת הליכי איחוד משפחות של אזרחי ישראל ותושביה הנשואים לפלסטינים תושבי השטחים, ללא שיקול דעת וללא יוצא מהכלל. החוק מהווה נגיסה נוספת בזכויותיהם של הפלסטינים תושבי ירושלים המזרחית. מאחר שבמהלך 2003 היתה לשכת משרד הפנים בירושלים המזרחית סגורה משך כשישה חודשים בשל עיצומים ושביתות, בנוסף לימי חג, לא ניתן היה לדעת מה תהיה הפרשנות המעשית של החוק לגבי התושבים שביקשו איחוד משפחות. העיצומים והשביתות המתמשכות פגעו קשה, מטבע הדברים, בכל האוכלוסייה שנוקקה לשירותי הלשכה, אשר ניתנו גם לפני השביתות רק אחרי מאמץ ניכר של הפונים והמתנה ממושכת מאוד

ללא זכויות סוציאליות וללא סיכוי נראה לעין של זכאות לזכויות אלה, כמתחייב מאמנות בינלאומיות עליהן חתומה ישראל.

 א"ד היא תושבת ישראל שנולדה וגדלה בירושלים ונישאה בשנת 1998 לתושב חרון, ע"ד. השניים קבעו את מגוריהם בשכונת שועפאט הנמצאת בתחומה של ירושלים. מיד לאחר נישואיהם הגישה א"ד למשרד הפנים בקשה לאיחוד משפחות עם בעלה, כדי שיינתן לו מעמד אזרחי ושיוכל לחיות עם משפחתו בישראל. כשנתיים לאחר מכן, בדצמבר 1999, אישר משרד הפנים את הבקשה לאיחוד משפחות והחיל על הבעל את ההסדר המדורג לקבלת תושבות. בינואר 2000 קיבל ע"ד הפניה למת"ק חרון, שם קיבל היתר שהייה בישראל. כעבור שנה, ובהתאם להסדר המדורג, שלח ע"ד למשרד הפנים מסמכים נוספים המוכיחים כי מרכז חיי המשפחה בירושלים. חמישה חודשים לאחר מכן אושרה הבקשה וחודש נוסף חלף לפני שע"ד קיבל הפניה למת"ק חרון, לשם קבלת היתר שהייה נוסף בישראל. בדצמבר 2001 ביקש ע"ד ממשרד הפנים שידרוג למעמד של תושב ארעי (א/5), לו הוא זכאי במסגרת ההסדר. בפברואר 2002 הגיעו בני הזוג ללשכת משרד הפנים בירושלים המזרחית ובידיהם מסמכים המוכיחים כי מרכז חייהם בירושלים וכי שילמו את האגרה הכרוכה בהגשת הבקשה. אך בחודש מרץ החלה שביתה במשרד הפנים ובחודש מאי התקבלה החלטת הממשלה שהקפיאה את הטיפול בבקשות לאיחוד משפחות, כמו

גם את שדרוג אישורי השהייה של אלה הנמצאים בתוך ההסדר. בחודשים אוגוסט, ספטמבר ודצמבר 2002 פנה המוקד ללשכת משרד הפנים בדרישה לקבל תשובה לבקשה לשדרוג מעמדו של ע"ד, ומשלא נתקבלה תשובה, עתר המוקד בפברואר 2003 לבית המשפט לעניינים מינהליים. בתגובה לעתירה הודיע משרד הפנים כי החלטת הממשלה מונעת את שדרוג מעמדו של ע"ד, ולכן ימשיך המשרד לתת לע"ד הפניות למת"ק לקבלת רישיון ביקור בישראל. המוקד דחה את ההצעה וטען כי משרד הפנים החיל למפרע, ולכן באופן בלתי חוקי, את החלטת הממשלה. בעתירה טען המוקד כי אין בכוחו של משרד הפנים לדחות בקשות שהוגשו במועד רק משום שחלף זמן רב עד שהבקשות נבחנו על ידי פקידי המשרד, זמן שבמהלכו שונו הנהלים. בפסק הדין דחה בית המשפט את עתירת המוקד והשית את הוצאות המשפט בסך 7,500 ש"ח על העותרים. פסק הדין התבסס על חוק האזרחות והכניסה לישראל (הוראת שעה) שנכנס לתוקף באוגוסט 2003 - חצי שנה אחרי הגשת העתירה לבית המשפט - אשר לפיו לא ניתן לשדרג את מעמדו האזרחי של אדם הנמצא בהליך איחוד משפחות. דהיינו, בית המשפט פירש את החוק למפרע. המוקד ערער על פסק הדין בטענה כי משרד הפנים או בית המשפט אינו רשאי להחיל את החוק באופן רטרואקטיבי וכי, מסיבה זו, השופט בבית המשפט לעניינים מינהליים טעה בהחלטתו. הערעור תלוי ועומד בבית המשפט העליון. (תיק 13559)

לשכת משרד הפנים בירושלים המזרחית

ותלויים בשירותי לשכת מינהל האוכלוסין בירושלים המזרחית. מעמדם המיוחד של תושבים אלה גורם לכך שעליהם להידרש

כ-240,000 פלסטינים, תושבי ישראל, אשר קיבלו את מעמדם האזרחי בעקבות סיפוח ירושלים המזרחית למדינת ישראל, חיים בעיר

לשירותי משרד הפנים באופן תכוף ביותר. כל שירותי משרד הפנים - כגון החלפת תעודת זהות, רישום ילד במרשם האוכלוסין, שינוי כתובת או הנפקת תעודת מסע - ניתנים לתושבי ירושלים המזרחית אך ורק בלשכה זו (זאת בניגוד לשאר תושבי המדינה, שיכולים לפנות לכל לשכה ללא קשר למקום מגוריהם). אך התנאים בלשכת זו והאופן בו היא מטפלת בפונים לשירותיה הם מחפירים. למרות שהנהלים, כמו גם שעות הקבלה של הלשכה, משתנים תדיר, הלשכה נמנעת באופן עקבי מלפרסם בציבור מידע על כך. בלשכה אין לוח מודעות ואין דלפק מודיעין מאויש בו ניתן לקבל מידע. ההמתנה בתור הבלתי נסבל בפתח הלשכה וההמתנה בת חודשים רבים לקביעת התור, הביאו לתעשייה של שוחד ומכירת תור תמורת כסף. באוגוסט 2003 נעצר ראש יחידת המאבטחים בלשכת משרד הפנים בירושלים המזרחית שקיבל, על פי החשד, שוחד מיני בתמורה לקידום נשים בתור.⁹

גם היעדר הטפסים האמורים להימצא בלשכה פוגע ביכולת הפונים לקבל שירות. חצי שנה אחרי שהתחייבה לכך המדינה בפני בג"ץ, בעקבות עתירה אותה הגיש המוקד בשנת 2001,¹⁰ עדיין לא ניתן היה למצוא בלשכת משרד הפנים טופס בקשה לפטור מאגרה. רק בעקבות פנייה נוספת לבג"ץ, בבקשה לחייב את המדינה לעמוד בהתחייבויותיה, נמצא הטופס המבוקש אך למרות ההתחייבויות, הטופס היה כתוב עברית בלבד.

משך הטיפול של משרד הפנים בבקשות איטי כל כך עד שלפעמים הוא מסכל את מטרת הבקשה. הפונים חייבים לתאם תור כדי לקבל שירות, אולם המועדים שנקבעים הם כשלושה-ארבעה חודשים מאוחר יותר. גם בג"ץ נדרש לנושא, משהונחה לפתחו עתירה בעניין התנאים הפיזיים הקשים בלשכה, והורה על העברת הלשכה ופתיחתה לקהל בתוך תשעה-עשר חודשים, על הגדלת כוח האדם בה ל-42 עובדים ועל הארכת שעות קבלת הקהל.¹¹

משרד הפנים דורש מסמכים רבים מכל פונה. מטבע הדברים, המסמכים חייבים להיות מעודכנים. אולם, בשל הטיפול האיטי בבקשות, הנמשך חודשים רבים ולעתים אף שנים, נדרשים הפונים לשלוח את כל המסמכים פעם אחרי פעם. פקידי הלשכה מבקשים גם "מסמכים נוספים" על פי ראות עיניהם וכך למשל, מנעו הפקידים משך זמן רב מתושבת ירושלמית לרשום את ילדיה בתעודת הזהות ללא תעודת גירושין ישנה מבעלה, לו נישאה מאז בשנית, זאת למרות שעותק מאושר של התעודה הוגש ללשכה מספר פעמים קודם לכן. המבקשים נדרשים לאמת כל מסמך שנשלח בדואר באישור של עורך דין דובר ערבית ולצרף תצהיר חתום על ידי עורך דין המאמת כל פריט שאליו לא צורפה אסמכתא. הדרישות הללו מייקרות באופן משמעותי את קבלת השירות שהוא, כמובן, שירות שאמור להינתן ללא תשלום.

הליך קבלת ההחלטות במשרד הפנים, למרות שהוא נוגע לזכויות יסוד של בני אדם ולמרות שהוא נעשה על ידי גוף ממשלתי, נשאר סודי והחלטות המשרד בד"כ אינן מנומקות. לעתים אין הלשכה שולחת כלל תשובות לבקשות ובמקרים מסוימים מתקבלות תשובות כגון: "לא הוכח מרכז חיים" או "לא הוכחה כנות חיי הנישואין", ותו לא. מובן כי הסודיות האופפת את ההחלטה נותנת כוח רב בידי הפקידים להחליט החלטות גורליות באופן שרירותי.

במהלך 2003 פעל המוקד באפיקים שונים על מנת להיאבק באופן השירות הניתן בלשכה ובתנאים השוררים בה. נציגת המוקד השתתפה בדיון בוועדת הפנים ואיכות הסביבה של הכנסת, אשר הוקדש לתנאים בלשכת משרד הפנים בירושלים המזרחית. בעקבות

⁹ הארץ, 14.12.03, ידיעה מאת יהונתן ליס.

¹⁰ בג"ץ 6029/01, אבו שרף נ' מנהל מינהל האוכלוסין.

¹¹ בג"ץ 2783/03, רופא רפול ג'ברא נ' שר הפנים ואח', תק-על

אך נראה כי הליקויים המתגלים במשרד הפנים אינם מקריים אלא מצביעים על דפוס בטיפול רשויות המדינה בתושביה הפלסטינים. משרד הפנים פוגע באופן שיטתי בתושבי ישראל הפלסטינים בירושלים המזרחית, על ידי עיכובם בתורים, עיכוב במתן שירותים, יחס מזלזל וכוח רב הניתן בידיהם של פקידים ללא ביקורת של ממש.

הדיון ולבקשת יו"ר הוועדה, גיבש המוקד יחד עם האגודה לזכויות האזרח דו"ח מפורט על התנאים בלשכה והמלצות לפעולה. הדו"ח הוגש לוועדה והוצג בפני שר הפנים. מספר פעמים בשנה נפגשים ארגוני זכויות אדם ועורכי דין פרטיים העוסקים בנושא תושבות בירושלים לדיון, על מנת להתעדכן בנעשה בלשכה, להתייעץ ולגבש דרכי פעולה.